

ГЕНДЕР ТЕНГЛИК МУАММОЛАРИ – ГЕНДЕР АДОЛАТ ЕТАКЧИСИ

Қаххоров С.Қ.

БухДУ п.ф.д., профессор, qahhorov52@inbux.ru

Избуллаева Г.В.

БухДПИ (PhD), доцент, izbullayeva@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада ижтимоий ҳаётда гендер тенглик муносабатининг замирини ташкил этувчи эркак ва аёл муносабати ёритилган. Аёл мавзуси Қуръони Каримда, ҳадиси шарифда ва буюк мутафаккирлар асарларида кузатилади ва бу гендер тенглик масаласи ҳамда жамиятда аёллар қадрини оширишга қаратилган.

Калит сўзлар: оилавий муносабат, гендер тенглик, ҳикматли сўзлар, аёл қадри ва ҳақ-ҳуқуқлари.

ABSTRACT

This article highlights the relationship between men and women, which is the basis of gender equality in social life. The theme of women is found in the Holy Qur'an, hadiths and the works of great thinkers, and it focuses on the issue of gender equality and increasing the value of women in society.

Key words: family relationship, gender equality, words of wisdom, women's value and rights.

Ривожланаётган давлатимизда гендер тенглик тушунчасини янада ривожлантириш ва бу тушунчани аҳоли ўртасида кенг тарғиб қилиш ишлари олиб борилмоқда. Гендер тенглиги ва жинсий тенглик, аниқроғи: эркаклар ва аёллар ўртасидаги тенглик – бу оилада эркаклар ва аёллар ўртасида тенг

хуқуқларга эришишни назарда тутадиган тушунча ва бошқа қонуний муносабатлардир. Гендер тенглик масаласи асосан ҳозирги даврда аёллар қадрини яна оширишга қаратилмоқда. Аёл ҳар бир даврда юксак мавқега эга бўлиб келган. У ҳақида Қуръони Каримда оятлар келтирилиб, Ҳадиси шарифда юксакларга кўтарилган. Мутафаккирлар ўз асарларида куйлаганлар. Ижтимоий ҳаётда гендер тенглик муносабатининг замирини ташкил этувчи бу эркак ва аёл муносабатидир. Эр - хотин киши билан никоҳ аҳдида бўлган мард, олийжаноб, жасур киши. Аёл – оила, хотин, умуман эркакка қарама-қарши жинсдаги шахс. Бу маънода, асосан, кўплик шаклида қўлланиб, умумлаштириш маъносига эга бўлади ва «хотин-қизлар» маъносини билдиради. Ёки шундай жинсдаги етук ёшдаги шахс (қизга нисбатан), хотин, рафиқа (эрга нисбатан) мазмунида ишлатилади. Шарқ фалсафий-педагогик ғоялари замирида аёл шахси ва унинг жамиятдаги ўрни ҳақида қатор фикрлар билдирилган. Жумладан, Хусрав Дехлавий аёл ва эркак муносабатини улуғлаб:

Аёл оқила-ю, эр ишбилармон –

Бўлса, кундан-кунга обод хонадон¹, – дейди.

Аёл садоқат тимсоли. Садоқат - вафодорлик, дўстлик, бирдамлик, самимийлик сўзларига маънодош ҳисобланади. У инсонга хос энг эзгу маънавий-ахлоқий хислат. Аслида жамиятимизда аёл ҳар бир оиланинг ор-номуси, химояга мухтож инсон сифатида гавдаланади. Фаридиддин Аттор аёл куч-қудратини тасвирлаб:

Магар ўргимчак, андин майда ҳайвон,

Олур фарзанди-чун шер оғзидин нон,² – дейди. Демак, аёл шижоати шунчалик қудратли кучга эгаки, ҳеч қандай қаршилиқ унга таъсир эта олмайди. Шунинг учун бу шижоат ҳамиша юксак ижобий мақсадларда хизмат қилиши керак. Аёл ҳамиша фидоийликда тимсол бўлиши керак.

¹ Дехлавий, Амир Хусрав. Ёр васли /Амир Хусрав Дехлавий; тўпловчи, сўзбоши ва изоҳлар муаллифи Э.Очилов. – Т.: О‘zbekiston, 2011.- 83 б.

² Нишопурий, Шайх Фаридиддин Аттор Достонлар. – Т.: «Тамaddon», 2012. – 357 б.

Саъдий ижодида ҳам аёл сиймоси улуғланиб, у меҳрибонлик, поклик, ақли расолик, ишқ ва гўзаллик тимсолида тасвирланган. Жумладан, Саъдий:

Хотин бўлса гар поку ақли расо,
Эрин шоҳ этар, гарчи бўлса гадо,³ – дейди.

Жалолиддин Румий маънавий меросида ҳам аёлларга юксак муносабат билдирилган. Мавлоно аёлни улуғлаб унга ижобий баҳо бериб қуйидагиларни айтади:

Деди пайғамбарки: хотин бегумон,
Оқил эркакларга ғолиб ҳар қачон.
Лек аёл жоҳилга мағлуб ҳар маҳал,
Чунки эрмас, турфа ҳайвондир улар.
Кам уларда шафқату лутфу карам,
Шул сабаб ҳайвонлиги келгай баланд.
Меҳру шавқат – васфи инсоний эрур,
Қаҳр-у шаҳват – васфи ҳайвоний эрур.
Партави Ҳақдир аёл, маъшук эмас,

Гўё холиқдир ул, махлуқ эмас⁴. Мавлоно ушбу мухташам ифода билан мавзуга нуқта қўяди: Аёл Ҳақнинг нуридир, фақатгина маъшуқа эмас. Бамисли бунёдкордир, яралмиш эмас. Бу борада Жалолиддин Румийнинг аёлни кўкларга кўтариб, уни кўз қорачиғидай асраш борасида ўз ўғлига атаб ёзган мактубига эътибор қаратайлик: «Бугун, сенинг никоҳ айёмингда кўзим ва кўнглимнинг нури бўлмиш Фотимабонуни асраб – авайлагайсен, деб сенга топширдим, зеро, бу сен учун буюк синовдир. Умид улким, ҳамиша унга адолат мақомида муомала қилгайсен, ҳиммат-ҳимоятингни ундан дариф тутмагайсен. Отанг манглайи, ўз манглайинг, фарзандларинг номи номаси ёруғ ва мусаффо бўлсин десанг, хотининг билан кечган ҳар кунинг тўй, ҳартунинг никоҳ оқшоми бўлгай. Уни

³ Саъдий. Гулистон. Бўстон. – Т.: Фафур Ғулом номидаги н.-м. ижодий уйи, 2013. – 236 б.

⁴ Румий Жалолиддин. Маснавийи маънавий. – Т.: «MERIYUS» ХНМК. 2010. – 82 бет.

ҳамиша қалбинг тузоғи ила овлағайсен...»⁵. Бу ерда оила маъсулияти шунчалик таърифланганки, бу жамиятда тинчлик-тотувлик тарозисини ҳамда тенглик муносабатларини сақлашга хизмат қилади.

Румий аёл шахсиятига ишонч билан боқмайдиган айрим эркакларга: «Не демак, Не демак хотин?» саволига қуйидагича жавоб беради: «Ҳа, бу – дунё дегандай гап. Буни айтсанг – айтмасанг, у ўзлигини тарк этмайди. Сенинг сафсаталаринг фақат зиён етказиши мумкин. Масалан, битта нонни олиб, орқанга яшир-да, «Ҳеч қачон ҳеч кимга бермайман ҳам, кўрсатмайман ҳам!» деб айтиб кўр. Сен хасислик қилганинг сайин одамлар нонга ташна бўлишади. Ялиниб ёлворишга, таъқиб этишга, ҳақорат қилишга тушадилар. Худди шундоқ, сен хотинга бошқалардан яширин, деб буюрганинг сайин, уни истовчилар кўпаяди, унинг ўзи ҳам одамларга кўриниш беришга муштоқ бўлади, зеро, ман этилган нарса инсонни ўзига жалб этади. Сен тинч – осуда ўтирибман, деб ўйлайсен, лекин ўз атрофингда ўз қўлинг билан эҳтирослар оловини ёққанингдан беҳабарсен.

Унинг қалбига эзгулик уруғи сочилган бўлса, ман этсанг – этмасанг, у эзгулик йўлидан боради. Бас, овора бўлмай қўя қол! Магар аксинча бўлса, бари бир у ўз айтганидан қолмайди, сенинг таъқибларинг унинг хоҳишларини кучайтиради, холос. Сен кеча – кундуз у билан баҳс қилиб, уни тузатмоқчи бўласан. Ҳолбуки, бу синов сенга бежиз берилмаган, унинг кўмагида ўз балчиғингни аритгин, деб берилган. Унинг дашномларини қабул қил, кўнглига йўл топ, меҳри – оқибатинг ила уни ораста айла. Илло, эркакларга хос рашк балосидин фориғ бўлғайсен. Дейилмишким: «Эрлар аёллардан юқори тургай». Жоҳиллар чиндан ҳам аёллардан юқори туради, негаким, улар дағал ва бағритошдирлар, уларда раҳм – шафқат, меҳр – муҳаббат, ҳиммат – хайрихоҳлик оз бўлади. Уларнинг табиатида ҳайвоният ҳоким, зеро, муҳаббат ва мурувват – инсонийдир, жаҳл ва ҳирс – ҳайвоний. Бўйла эркаклардин ақл ва юрак соҳиби

⁵ Радий Фиш. Жалолитдин Румий: Тарихий биографик роман /Русчадан Ж.Камол тарж. –Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1986. – 272б. 91-бет.

бўлмиш аёллар кўп карра устун»⁶. Келтириб ўтилган қарашлар жамиятимизда аёлларни улуғлаш уларга хурмат кўзи билан қараш тушунчаларини асослаб берганлигини кўришимиз мумкин.

Ушбу фикрлардан гендер тенглик муаммолари ва ечимларини қуйидагича ажратиб кўрсатиш мумкин.

Гендер тенглик муаммо ва ечимлари

Муаммо	Ечим
Ақлсизлик ва ишнинг кўзини билмаслик	Оқила ва ишбилармон бўлиш
Бир-бирига садоқатнинг сузлиги	Ўзаро садоқатни мустаҳкамлаш
Шижоатнинг етишмаслиги	Шижоат қудрати
Бадахлоқликнинг мавжудлиги	Ор-номусли, покиза бўлиш
Аёлга маъшуқа назарида боқиш	Аёл ҳақнинг нури эканлигини билиш
Аёл махлуқот эмас	Аёл холиқ (дўст)
Аёл яралмиш емас	Аёл бунёдкор
Муносабатда ўзаро эъзознинг йўқлиги	Муносабатда ўзаро бир-бирини эъзозлаш
Муносабатда ўзаро ишончнинг йўқлиги	Муносабатда ўзаро ишончни мустаҳкамлаш

Юқорида ифодаланган ечимлар жамиятда гендер тенглик тарозисини мувозанатда ушлашга хизмат қилади. Жамиятимизда аёлларнинг ўрни юксалиб сиёсий, ижтимоий ҳаётда ўз қарашлари ва ғоялари билан фаол иштирок этмоқдалар. Бугунги кунда жамиятимизда хотин-қизларга бир қанча имкониятлар яратилган. Хусусан уй-жойга муҳтож хотин-қизлар арзон уй-жойлар бериш, хотин-қизларни таълим олиши учун ўқишга киришда қўшимча давлат гранти ажратиш, тавсияномалар бериш каби имкониятлар аёлларга кўрсатилаётган эъзознинг яққол намунасидир.

⁶ Радий Фиш. Жалолитдин Румий. –Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1986. – 91-бет.

Фойдаланган адабиётлар: (REFERENCES)

1. Дехлавий, Амир Хусрав. Ёр васли /Амир Хусрав Дехлавий; тўпловчи, сўзбоши ва изоҳлар муаллифи Э.Очилов. – Т.: O‘zbekiston, 2011.- 83 б.
2. Нишопурий, Шайх Фаридиддин Аттор Достонлар. – Т.: «Tamaddun», 2012. – 357 б.
3. Радий Фиш. Жалолиддин Румий: Тарихий биографик роман /Русчадан Ж.Камол тарж. –Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1986. – 272б. 91-бет.
4. Румий Жалолиддин. Маснавийи маънавий. – Т.: «MERIYUS» ХНМК. 2010. – 82 бет.
5. Саъдий. Гулистон. Бўстон. – Т.: Гафур Ғулом номидаги н.-м. ижодий уйи, 2013. – 236 б.

